

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

СОБКО МАКСИМ ОЛЕГОВИЧ

УДК 351.741(477)

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА
ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2024

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Науково-дослідному інституті публічного права

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор

Дрозд Олексій Юрійович,

Бюро економічної безпеки,

керівник Департаменту організації забезпечення діяльності

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Соболь Євген Юрійович,

Центральноукраїнський державний педагогічний університет

імені Володимира Винниченка,

ректор

доктор філософії в галузі права

Козлова Юлія Сергіївна,

Полтавська обласна державна (військова) адміністрація,

заступник начальника відділу документування управлінської діяльності апарату

Захист відбудеться «10» серпня 2024 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.503.01 у Науково-дослідному інституті публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2А

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Науково-дослідного інституту публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2А

Автореферат розісланий «9» липня 2024 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

К. М. Куркова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Функціонування агропромислового комплексу України для нашої держави є надзвичайно важливим, оскільки дане питання, перш за все, безпосередньо пов'язується із великою кількістю сільськогосподарських земель на наших територіях та логічно зумовлюється історичними передумовами розвитку всіх сфер агропромислового комплексу. Сучасний демократичний світ, а також правові та соціальні засади здійснення діяльності у сфері агропромисловості зумовлюють потребу системного вдосконалення відповідного нормативно-правового забезпечення, а триваюча широкомасштабна збройна агресія росії проти України створює нову правову та соціальну реальність, в якій немає місця застарілим інструментам регулювання.

Оскільки права і свободи людини і громадянина визначають зміст і спрямованість державної політики, а право на зайняття підприємницькою діяльністю та право на природокористування є невід'ємними елементами відповідного статусу, на нашу думку, на сьогоднішній день найбільш актуальними є питання організації функціонування агропромислового комплексу України, а також пошук нових проблем його діяльності та розроблення ймовірних шляхів вирішення вже виявлених неточностей. При цьому належить зауважити, що вичерпна кількість нормативно-правових актів, а також їх несистемність та розпорошеність, що зумовлює проблемні питання в процесі правового регулювання, а також широкий плюралізм думок вчених і дослідників щодо шляхів врегулювання зазначених неточностей, з новою силою загострюють актуальність зазначеної тематики та створюють передумови для її подальшого дослідження.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Теоретичним підґрунтям для дослідження проблематики щодо організації та функціонування агропромислового комплексу України в цьому напрямку стали праці таких дослідників як: В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, О.Г. Боднарчук, Є.А. Гетьман, І.П. Голосніченко, О.В. Джафарова, О.Ю. Дрозд, Є.В. Дуліба, Р.А. Калюжний, О.Ф. Кобзар, Ю.С. Козлова, А.Т. Комзюк, В.І. Курило, І.В. Курило, Л.І. Луценко-Миськів, А.А. Манжула, О.М. Музичук, В.Ю. Оксін, А.О. Селіванов, Є.Ю. Соболь, М.М. Тищенко, Р.В. Шаповал, С.О. Шатрава, та інші. Віддаючи належне досягненням вказаних науковців, вважаємо за можливе запропонувати та обґрунтувати авторський підхід до формування теоретичного підґрунтя до організації та функціонування агропромислового комплексу з позиції адміністративно-правової науки.

Загалом потреба в оновленні теоретичних та практичних підходів до визначення специфіки організації та функціонування агропромислового комплексу України, пошуку і застосуванні нового наукового інструментарію, а також соціально-правова обумовленість в цілому визначають актуальність дослідження. Окрім цього діючий правовий режим воєнного стану в Україні неабияк актуалізує окреслене питання, з урахуванням важливості сталого

функціонування агропромислового комплексу для держави та її економіки, а також економічної інтеграції до Європейського співтовариства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обрана тема дисертаційного дослідження узгоджується з основними положеннями указів Президента «Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020»», «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року»; Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 р №12-21. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 012U105390).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є вироблення нових підходів до організації та функціонування агропромислового комплексу України шляхом опрацювання сутності і специфіки останнього із врахуванням масштабних геополітичних викликів та забезпечення продовольчої безпеки України, формулювання науково-обґрунтованих пропозицій та рекомендацій щодо їх удосконалення.

Поставлена мета зумовила необхідність розв'язання таких *завдань*:

- визначити поняття та значення агропромислового комплексу України як об'єкта адміністративно-правового регулювання;
- окреслити напрями організації та функціонування агропромислового комплексу в контексті забезпечення національної безпеки;
- розкрити нормативно-правовий масив регулювання організації та функціонування агропромислового комплексу України;
- окреслити систему суб'єктів організації та функціонування агропромислового комплексу України;
- розкрити зміст адміністративних процедур здійснення санітарних та фітосанітарних заходів;
- схарактеризувати адміністративні процедури регуляторної політики в агропромисловому комплексі України;
- з'ясувати зміст адміністративних процедур в сільськогосподарській дорадчій діяльності;
- визначити особливості адміністративно-правового регулювання організації фермерства та кооперації;
- розкрити поняття та види державно-правових гарантії підтримки агропромислового комплексу України;
- сформулювати шляхи удосконалення адміністративного законодавства в частині адміністративно-правового інструментарію організації та функціонування агропромислового комплексу України.

Об'єкт дослідження – сукупність суспільних відносин, що виникають у процесі організації та функціонування агропромислового комплексу України.

Предмет дослідження – адміністративно-правові засади організації та функціонування агропромислового комплексу України.

Методи дослідження. Зважаючи на мету та завдання дисертаційного дослідження, було використано загальнонаукові та спеціальні методи вивчення концептуальних положень даної проблематики (вступ, висновки до підрозділів, загальні висновки).

За допомогою *логіко-семантичного* методу поглиблено понятійний апарат, зокрема з'ясовано сутність категорій «агропромисловий комплекс», «аграрна політика» (підрозділ 1.1.). *Системний* метод використовувався під час визначення системи суб'єктів організації та функціонування агропромислового комплексу України (підрозділ 1.4.). *Історико-правовий* метод дозволив проаналізувати генезис становлення та розвитку агропромислового комплексу України (підрозділ 1.1.). *Системно-функціональний* метод, а також методи *класифікації, групування* використано для дослідження окремих напрямків організації та функціонування агропромислового комплексу України (підрозділи 2.1., 2.2., 2.3., 2.4.), а також під час аналізу нормативно-правових актів або їх проектів, що регламентують зазначені відносини (підрозділ 1.3.). За допомогою *спеціально-юридичного і статистичного* методів з'ясовано сутність адміністративних процедур регуляторної політики в агропромисловому комплексі України (підрозділ 2.2.).

Методи *групування та структурно-логічний* метод допомогли визначити коло державно-правових гарантій підтримки агропромислового комплексу України (підрозділ 3.1.). *Системно-структурний* метод уможливив характеристику підходів до розвитку адміністративного законодавства в частині окреслення пріоритетних напрямів організації та функціонування агропромислового комплексу України (підрозділ 3.2.). За допомогою *гносеологічного* методу дослідження було з'ясовано поняття, особливості, завдання та принципи адміністративно-правового механізму організації та функціонування агропромислового комплексу України (підрозділ 1.1.).

Наукова новизна отриманих результатів. Дисертаційне дослідження вперше оцінює перспективи та можливість вироблення нових підходів до організації та функціонування агропромислового комплексу України шляхом опрацювання змісту, особливостей та процедур здійснення окремих напрямів в цій сфері із врахуванням сучасних глобальних геополітичних та кліматичних змін. У дослідженні пропонується розв'язання проблеми в контексті впровадження кращих європейських стандартів забезпечення продовольчої безпеки, формулювання науково-обґрунтованих пропозицій та рекомендацій щодо організації та функціонування агропромислового комплексу України. За результатами проведеного аналізу сформульовано наукові положення та висновки, запропоновані особисто здобувачем. Основні з них такі:

вперше:

– з метою комплексного забезпечення організаційного процесу у сфері агропромисловості запропоновано укласти комплексний стратегічний план внесення змін до законодавства України у сфері агропромисловості (всіх її формах і видах), в якому було би враховано прогалини функціонування в різних векторах, потребу формування загального розуміння концепту внесення змін до

відповідних положень в контексті вступу України до Європейського Союзу, а також безпекової обстановки в державі;

– визначено і встановлено, що до кола напрямів організації та функціонування агропромислового комплексу в контексті забезпечення національної безпеки слід віднести три конкретні вектори, що логічно обґрунтовується трьома нерозривними етапами в структурі функціонування агропромислового комплексу, котрі формують систему вирощування сировини, механізм її обробки та зберігання, а також виробництва кінцевої продукції та її реалізацію, оскільки нерозривний цикл усіх зазначених елементів та їх взаємопов'язаність формують сутність і зміст агропромислового комплексу як важливого елементу системи забезпечення стійкості національної безпеки;

– обґрунтовано позицію про те, що державно-правове гарантування в сфері агропромисловості в умовах сучасної ринкової економіки, триваючої збройної агресії росії проти України, а також широкомасштабних заходів із відбиття зазначеної агресії потребує коригування та переорієнтації на надання та забезпечення функціонування широких програм грантової підтримки, що дозволить підприємствам, установам і організаціям агропромислової сфери безперешкодно та безпечно функціонувати на благо економіки України;

удосконалено:

– зміст і сутність розуміння необхідності удосконалення системи державної підтримки сільськогосподарського виробництва та залучення фінансування у галузь. В умовах критичного дефіциту державного бюджету України, а також триваючої взаємоінтеграції агропромислового комплексу України та країн європейського простору, у межах вступу України до Європейського Союзу, питання залучення фінансування у агропромислову сферу набуває нової актуальності та можливостей;

– розуміння того, що сутність адміністративних процедур щодо здійснення санітарних та фітосанітарних заходів полягає у впровадженні обмежувальної з боку держави політики щодо забезпечення реалізації безпекових характеристик впровадження відповідного виду агропромислової діяльності. При цьому врегульованість нормами законодавства України діяльності цього інституту прямо передбачається специфікою механізму його правореалізації, оскільки така діяльність провадиться безпосередньо державними інституціями, котрі діють виключно в межах та спосіб визначені законодавством України;

– підходи до тлумачення поняття системи суб'єктів організації та функціонування агропромислового комплексу України, котра включає в себе Кабінет Міністрів України як вищий орган виконавчої влади в Україні, Інститут Президента України як гаранта Конституції та суб'єкта забезпечення прав і свобод людини і громадянина, Верховну Раду України як єдиний законодавчий орган влади, а також підрозділи органів державної влади регіонального рівня, до кола компетенції яких віднесено забезпечення реалізації регіональної політики;

дістало подальший розвиток:

– розуміння змісту і сутності державної агропромислової політики як дієвого та ефективного інструменту впорядкування відповідних правовідносин,

не лише в умовах дії правового режиму воєнного стану, коли вона носить виключне, життєво важливе значення, а й у мирний час;

– позиція про те, що державна регуляторна політика є тим інструментом менеджменту у структурі агропромислового комплексу України, що забезпечує планування такої діяльності на основі конкретних потреб держави у тій чи іншій сфері, а також із врахуванням попередньо допущених помилок і прогалин, що позитивно впливає на ефективність діяльності того чи іншого сегменту агропромислового комплексу України;

– переконання про виключність значення нормативно-правового забезпечення адміністративно-правового механізму функціонування агропромислового комплексу України в частині державно-правового гарантування та необхідності розвитку даного інституту крізь призму грантових інструментів.

Практичне значення отриманих результатів. Результатом практичного впровадження положень дисертації є те, що її висновки, пропозиції та рекомендації використовуються та можуть бути використані в:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого розроблення теоретико-правових засад формування та реалізації агропромислової політики України та відповідного механізму адміністративно-правового забезпечення (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *практичній діяльності* – для вдосконалення чинного адміністративного законодавства в частині оптимізації процесів організації і функціонування агропромислового комплексу України;

– *освітньому процесі* – під час викладання дисциплін «Адміністративне право», «Сучасні аспекти адміністративного права», для підготовки лекцій і навчальних посібників із цієї тематики.

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розроблення проблеми загалом, окремі її аспекти, одержані узагальнення та висновки оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях: «Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України» (м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.), «Правові проблеми сучасності та наукові підходи до їх вирішення» (м. Київ, 25–26 січня 2023 р.), «Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення» (м. Київ, 15–16 лютого 2023 р.), «Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки в умовах сьогодення» (м. Київ, 13–14 березня 2023 р.), «Інноваційні підходи до реформування сучасного законодавства» (м. Київ, 20–21 квітня 2023 р.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 205 сторінок. Список використаних джерел налічує 172 найменування і займає 22 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації; окреслено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження; описано методи, нормативну, емпіричну основу дослідження; розкрито наукову новизну, особистий внесок до публікацій і теоретичне та практичне значення отриманих результатів; наведено апробацію результатів дослідження; визначено структуру й обсяг дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-правові засади організації та функціонування агропромислового комплексу України» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Поняття та значення агропромислового комплексу України як об'єкта адміністративно-правового регулювання»* здійснено теоретико-правову характеристику поняття та змісту агропромислового комплексу як інституційного утворення в адміністративно-правових відносинах, а також окреслено його значення.

Акцентується увага на тому, що така комплексна категорія як «агропромисловий комплекс» чітко корелюється з нормативно-правовим уявленням про зміст і сутність адміністративно-правової конструкції агропромислового регулювання діяльності на території України й відповідними нормами адміністративного права, як тими інструментами, що встановлюють низку детермінантів і принципів взаємодії з державою в мирний час і під час дії правового режиму воєнного стану.

Зазначається, що структура агропромислового комплексу України є надзвичайно великою та відповідно, врегульовується значною кількістю нормативно-правових актів різного рівня. Крім цього перспективне входження України до Європейського Союзу створює низку додаткових умов, за яких такі нормативно-правові акти мають бути змінені та адаптовані до європейського законодавства, у тому числі в частині, що стосується міжнародної торгівлі. Організація функціонування галузей, які забезпечують агропромисловий комплекс засобами виробництва та системи підприємств і організацій, які безпосередньо займаються виробництвом сільськогосподарської продукції, є основними з найбільш пріоритетних напрямів адміністративно-правового регулювання агропромислового комплексу України.

Значення агропромислового комплексу України, в контексті дії відповідного адміністративно-правового механізму полягає в його стабілізаційному впливі на процес провадження агропромислової політики та її повсякденного практичного втілення на засадах стабільності, планомірності та системності, що дозволяє забезпечувати дієве врядування в системі управління агропромисловим комплексом України в світлі євроінтеграції.

У підрозділі 1.2 *«Напрями організації та функціонування агропромислового комплексу в контексті забезпечення національної безпеки»* доводиться, що ризики нераціонального виконання завдань у даній сфері (що наносять неповоротну шкоду національному та державному інтересу), повинні мати наслідком відповідний державний вплив із елементами регулювання, що

полягають в адміністративно- та кримінально-правовій оцінці вчиненим діями. Крім цього нанесена економічна шкода та негативний фінансовий ефект для функціонування української державності також може бути предметом як судового позову, так і інших форм правових способів вирішення таких ситуацій.

В умовах активних євроінтеграційних процесів, а також перспективного початку переговорного процесу щодо вступу України до Європейського Союзу кожний елемент організації та функціонування агропромислового комплексу України є надзвичайно важливим, оскільки в подальшому формуватиме міждержавну архітектуру нормативно-правових взаємин у сфері агропромисловості, що досліджувалось автором у дисертації, зокрема з урахуванням національного та міжнародного законодавства.

Нормативно-правові акти, що регулюють окремі сфери функціонування правового режиму воєнного стану в Україні безпосередньо впливають на функціонування елементів агропромислового комплексу в Україні як на локальному, так і на загальнодержавному рівні. При цьому адміністративно-правове регулювання агропромислового комплексу в Україні полягає не лише в запровадженні низки обмежень, а й формуванні загальнодержавної політики підтримки зазначеної сфери.

У підрозділі 1.3 *«Нормативно-правовий масив регулювання організації та функціонування агропромислового комплексу України»* надано вичерпну характеристику наявним у правовому просторі актам законодавства України та підзаконним нормативно-правовим актам, що регулюють функціонування агропромислового комплексу України.

Інструменти, що безпосередньо вплинули на товари протиепідемічного призначення, розвиток картоплярства, а також формування системи аграрних відносин створили позитивний соціально-економічний та правничий контекст, що в перспективі та станом на сьогодні забезпечило стале функціонування відповідної сфери й уможливило стабілізацію сфери економіки України у критичний момент під час початку широкомасштабного наступу російських військ у 2022 році. Оскільки такий державницький ефект був забезпечений у спосіб продукування відповідних актів законодавства України, цей приклад лише посилює позицію про важливість чіткого та комплексного нормативно-правового регулювання організації та функціонування агропромислового комплексу України.

Звертається увага на тому, що, враховуючи особливості взаємозв'язку діяльності в агропромисловій сфері та національної безпеки України, сталості економічного розвитку держави, а також цілісності земельного фонду України, що в свою чергу складається як із земель сільськогосподарського, так й іншого призначення, нормативно-правове регулювання даного сегменту правових взаємин, так само здійснюється кримінально-правовими й адміністративно-правовими нормами, що встановлюють відповідальність за порушення режимів і правил у відповідному секторі.

Водночас автором підкреслюється часткова змістовна тотожність понять регулювання організації та регулювання функціонування агропромислового

комплексу України, оскільки зазначені процеси забезпечуються переважною більшістю однакових адміністративно-правових інструментів і містяться в одних і тих самих нормативно-правових актах.

У підрозділі 1.4 «Система суб'єктів організації та функціонування агропромислового комплексу України» досліджено особливості функціонування та організації діяльності суб'єктів агропромислового комплексу України крізь призму норм адміністративного права та в контексті внутрішньо- та зовнішньоорганізаційної діяльності.

Обґрунтовано, що організація та забезпечення функціонування агропромислового комплексу України покладається на низку органів державної влади від найвищого рівня, до локального. Система суб'єктів організації та забезпечення функціонування агропромислового комплексу України має як горизонтальну, так і вертикальну побудову. Виключне коло компетенції щодо реалізації державної політики в агропромисловій сфері має Міністерство аграрної політики та продовольства України, при цьому Кабінет Міністрів України, як вищий орган виконавчої влади в Україні, не лише координує діяльність зазначеного Міністерства, а й має виключне (власне) коло компетенції щодо управління в агропромисловій сфері.

При цьому до кола суб'єктів, що здійснюють організацію та функціонування агропромислового комплексу України на нашу думку необхідно віднести Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України, інститут Президента України, а також Міністерства аграрної політики та продовольства України, як самостійний центральний орган виконавчої влади, що в структурі Кабінету Міністрів України забезпечує формування та контроль за реалізацією відповідної агропромислової політики. Крім цього, надважливу роль в процесі організації та функціонування агропромислового комплексу України відіграє система спеціальних державних служб і установ, що здійснюють державну регуляторну політику, контролюють здійснення санітарних і фітосанітарних заходів, а також реалізують здійснення адміністративних процедур дозвільного, контрольного та іншого характеру, що в тому числі, фрагментарно відноситься до компетенції департаментів агропромислового розвитку територіальних органів державної влади.

Розділ 2 «Особливості організації та функціонування окремих напрямів агропромислового комплексу України» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Адміністративні процедури здійснення санітарних та фітосанітарних заходів» розкрито зміст і сутність адміністративних процедур як інструменту контролю та нагляду за здійсненням санітарних та фітосанітарних заходів у адміністративно-правовому механізмі функціонування агропромислового комплексу.

Доведено, що система здійснення санітарних та фітосанітарних заходів у агропромисловому комплексі України є тим механізмом, що безпосередньо забезпечує цілісність функціонування цього комплексу, а також убезпечує від ймовірно негативних наслідків кінцевого споживача, котрими і є громадяни України. При цьому превентивна функція нормативно-правових актів, що

забезпечують контроль та нагляд за здійсненням фітосанітарних та санітарних заходів, полягає у недопущенні впливу різноманітних деструктивних чинників та факторів не лише на окремі культури сільського господарства, а й на тваринництво, рибний промисел тощо.

Встановлено також, що діяльність Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, до кола компетенції якої відноситься забезпечення державного контролю та нагляду у сфері здійснення санітарних та фітосанітарних заходів, зокрема в сфері функціонування агропромислового комплексу України в умовах надзвичайних зовнішніх ризиків та факторів, є безперечно позитивною практикою. Водночас, у дисертації обґрунтовується думка про те, що надважливим аспектом оптимізації функціонування всіх державних установ і служб у сфері забезпечення діяльності агропромислового комплексу є взаємоінтеграція та синхронізація їх діяльності з відповідними європейськими інституціями.

У підрозділі 2.2 «Адміністративні процедури регуляторної політики в агропромисловому комплексі» доведено, що основною метою регуляторної політики, жорсткості її провадження та необхідності довгострокового планування таких заходів є необхідність забезпечення ефективного впливу на функціонування агропромислового сектору, убезпечення його від дестабілізаційних процесів, а також забезпечення сталого розвитку, як всередині держави, так і на міждержавній арені.

Крім цього, питання пов'язані з адміністративними процедурами регуляторної політики в агропромисловій сфері є інструментом забезпечення реалізації державної агропромислової політики з огляду на конкретний приватний інтерес. В даному контексті втілюються основні засади та принципи співмірного та конкурентного впровадження діяльності в агропромисловій сфері. Упередження від конфліктів шляхом провадження належної регуляторної політики та використання всіх видів адміністративних процедур наближає регулювання у сфері агропромислового комплексу України до високих європейських стандартів, що в свою чергу є однією з ідеологічних цілей української державності.

Також автор наполягає на тому, що державна регуляторна політика як соціально-правовий феномен, що має загальнодержавне значення потребує системного коригування та уточнення, що власне й здійснюється у спосіб використання інструментів адміністративно-правового регулювання (шляхом застосування адміністративних процедур дозвільного, контрольного, заборонювального характеру тощо).

У підрозділі 2.3 «Адміністративні процедури в сільськогосподарській дорадчій діяльності» обґрунтовується низка важливих адміністративно-правових особливостей інституту сільськогосподарського дорадництва у сфері функціонування агропромислового комплексу України.

Наголошено, що сільськогосподарське дорадництво не може функціонувати поза дією відповідних нормативно-правових актів, оскільки, враховуючи стратегічність функціонування сфери економіки та впливу агропромислового

комплексу на неї, ці питання безперечно мають бути врегульовані на рівні актів законодавства України. Водночас сільськогосподарські дорадництво може як використовуватись так і не використовуватись відповідними сільськогосподарськими кооперативами чи самостійними особами, з метою забезпечення діяльності того чи іншого підприємця. Крім цього слід підкреслити, що сучасний технологічний прогрес, а також відсутність належного нормативно-правового регулювання відповідного сектору адміністративно-правових відносин зумовлює потребу посилення інституту сільськогосподарського дорадництва, оптимізації й чіткого розподілу векторів його діяльності в нормативний спосіб (поділяючи їх при цьому на професійну, інформаційну та консультативну підтримку фермерства та кооперації).

Стратегічна роль і значення державної політики у сфері функціонування аграрної промисловості полягає в необхідності забезпечення загальнонаціонального вектору інноваційного розвитку аграрної промисловості, що в контексті функціонування інституту дорадчої діяльності в сільському господарстві, може знайти свій прояв у декількох формах.

У підрозділі 2.4 «*Особливості адміністративно-правового регулювання організації фермерства та кооперації*» акцентується увага на тому, що питання проведення комплексного наукового дослідження проблем, пов'язаних із адміністративно-правовим регулювання фермерства та кооперації на території України, а особливо в умовах динамічності генерації нових положень законодавства й підзаконних нормативно-правових актів, що зумовлено, зокрема, триваючими заходами із відбиття збройної агресії росії, котра ставить під загрозу промисловість, як вид діяльності в даній галузі підприємництва, є надважливими.

Автором підкреслюється, що фермерство та кооперація як формат організації спільного провадження діяльності в сфері агропромислового виробництва, перш за все врегульовуються нормами адміністративного права, що в подальшому безпосередньо впливає на втілення зазначеного в повсякденну практичну діяльність суб'єктів зазначеного сектору.

Водночас автором наголошується, що в умовах активних бойових дій на території України, проблемні питання, зокрема щодо особливостей здійснення страхування сільськогосподарської продукції в умовах відкриття ринку землі в Україні у довоєнний період, а також триваючих широкомасштабних заходів із відбиття збройної агресії росії проти України обґрунтовують переконання в тому, що сфера організації фермерства та кооперації потребує комплексних та системних змін на рівні законодавства України. При цьому агрострахування, як інструмент забезпечення ефективної діяльності в сфері фермерства та кооперації, є визнаним на міжнародному рівні інструментом менеджменту у сфері агропромисловості.

Розділ 3 «Шляхи удосконалення адміністративно-правового регулювання організації та функціонування агропромислового комплексу України» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «*Державно-правові гарантії підтримки агропромислового комплексу України*» розкрито зміст і сутність ідеї гарантування правових

відносин у державно-правовому ладі, що втілюється в конкретних нормативно-правових актах, котрі забезпечують адміністративно-правове регулювання відповідного сектору державного управління. Чітке формулювання державно-правових гарантій у нормативно-правових актах, що забезпечують адміністративно-правове регулювання агропромислового комплексу України забезпечує можливість втілення в життя відповідних нормативних приписів.

Узагальнено наукові підходи до розуміння сутності та змісту державно-правового гарантування підтримки агропромислового комплексу України та підкреслюється позиція про те, що вказана система має не лише інструменти поліпшення діяльності за даним напрямом, а й обмеження таких можливостей у разі недотримання відповідними суб'єктами визначених правил і законодавчих приписів.

Механізм державно-правового гарантування функціонування агропромислового комплексу полягає в необхідності укладення та реалізації державних стратегічних концепцій та інших планів діяльності, що безпосередньо втілюють такі інструменти менеджменту в агропромисловому комплексі як державне гарантування, підтримка у вирішенні тих чи інших спорів, у тому числі в судовому порядку на міжнародному рівні, організація процесів з належної фіксації усіх діянь, що завдали збитку агропромисловому комплексу в загальнодержавному контексті та з огляду на приватний інтерес кожного громадянина.

У підрозділі 3.2 «Розвиток адміністративного законодавства в частині удосконалення адміністративно-правового інструментарію організації та функціонування агропромислового комплексу України» доводиться, що структура агропромислового комплексу України, з урахуванням всіх нормативно-правових особливостей, є досить розгалуженою, зокрема, це впливає на необхідність застосування стратегічного підходу до питання розвитку адміністративного законодавства в указаному векторі соціальних відносин. Крім цього додатковою обставиною виступає те, що в Україні діє правовий режим воєнного стану та всі структурні елементи агропромислового комплексу України, маючи стратегічне значення для економіки, додатково врегульовуються нормативно-правовими актами різного рівня та компетенції.

При цьому зазначається, що не лише внесення змін до законодавства України є необхідним в умовах докорінної трансформації правової системи держави. Чільне місце займає потреба коригування системи підвідомчих нормативно-правових актів, що включає в себе проведення аудиту цього нормативного спектру та встановлення чіткого кола організаційно-розпорядчих документів Міністерства аграрної політики та продовольства України та уповноважених на регулювання державної агропромислової політики суб'єктів.

Серед найбільш сутнісних пропозицій, які на думку автора можуть позитивно вплинути на функціонування відповідного інституту необхідно підкреслити те, що стратегічний підхід до розвитку різних секторів агропромислового комплексу України має бути застосований із огляду на багаторічну перспективу, у тому числі враховуючи безпекову ситуацію. Під час

укладання відповідних стратегій, важливим і необхідним є врахування інтенсивних європейських намагань України, що вже відображаються у чинному законодавстві України, оскільки вона набула статусу кандидата в члени Європейського Союзу, а перемовини про вступ заплановано розпочати влітку 2024 року, що так само може тягнути за собою необхідність унесення комплексних змін до законодавства України у сфері агропромисловості та відповідного сектору загалом.

ВИСНОВКИ

На підставі аналізу думок і позицій учених та дослідників, а також використання нормативно-правового підґрунтя як національної, так і міжнародної юрисдикції, було досягнуто загальнотеоретичних і прикладних результатів, що полягають в обґрунтуванні пропозицій і рекомендацій до доктрини адміністративного права у сфері функціонування агропромислового комплексу України. Найбільш вагомими серед них є такі.

1. Визначено, що агропромисловий комплекс як сукупність соціально-економічних, урегульованих нормами права відносин, об'єднує нерозривний та цілісний інституційний ланцюг в системі економіки України. При цьому адміністративно-правове регулювання в цій критичній галузі української економіки має визначальне значення, оскільки хоч ця сфера і діє в умовах ринкової економіки й характеризується діяльністю гравців із приватним інтересом, загальна мета функціонування агропромислового комплексу України має державне значення та доктринально впливає як на економіку України, так і на національну безпеку.

2. Окреслено три напрями організації та функціонування агропромислового комплексу в контексті забезпечення національної безпеки, що логічно обґрунтовується трьома нерозривними етапами в структурі функціонування агропромислового комплексу, котрі формують систему правових механізмів організації процесу вирощування сировини, державний нагляд і контроль за механізмом її обробки та зберігання, а також чітке адміністративно-правове врегулювання системи виробництва кінцевої продукції та її реалізацію. Саме нерозривний цикл усіх зазначених елементів та їх взаємопов'язаність і формують сутність і зміст агропромислового комплексу, як важливого елементу системи забезпечення стійкості національної безпеки. Крім цього важливим аспектом функціонування вказаного комплексу зазначається необхідність належного матеріально-технічного обслуговування та забезпечення, інфраструктури агропромисловості загалом і в кожній галузі окремо.

3. Було проаналізовано нормативно-правовий масив регулювання організації та функціонування агропромислового комплексу до кола якого, на нашу думку, належить віднести Конституцію України, як основний нормативно-правовий акт, що врегульовує соціально-правові відносини в державі, а також інше (галузеве) законодавство України, що забезпечує дотримання основних

адміністративних процедур під час провадження діяльності в сфері агропромисловості. Такими нормативно-правовими актами є закони України, укази Президента України, розпорядження та постанови Кабінету Міністрів України, постанови Верховної Ради України, а також накази та доручення Міністерства аграрної політики та продовольства України, котрі складають систему адміністративно-правового регулювання організації та функціонування агропромислового комплексу України.

4. До системи суб'єктів організації та функціонування агропромислового комплексу України віднесено Кабінет Міністрів України як вищий орган виконавчої влади в Україні, Інститут Президента України – як гаранта Конституції та суб'єкта забезпечення прав і свобод людини і громадянина, Верховну Раду України – як єдиний законодавчий орган влади (що, відповідно, забезпечує реалізацію законопроектної та нормотворчої діяльності, котра і забезпечує в подальшому адміністративно-правове регулювання цієї сфери). Окремо необхідно виділити Міністерство аграрної політики та продовольства України, як суб'єкт, що має виключне коло компетенції в агропромисловій сфері та забезпечує формування та реалізацію державної політики в даній сфері, а також контроль за діяльністю суб'єктів агропромислового комплексу. Крім цього структурні підрозділи обласних державних адміністрацій є представництвом Кабінету Міністрів та Міністерства аграрної політики та продовольства України на місцях, що в свою чергу сприяє ефективній реалізації загальнодержавної політики, крізь призму регіональних потреб.

5. Зміст і сутність адміністративних процедур здійснення санітарних та фітосанітарних заходів полягає у впровадженні обмежувальної з боку держави політики щодо забезпечення реалізації безпекових характеристик впровадження відповідного виду агропромислової діяльності.

Підведено підсумок про те, що превентивна функція нормативно-правових актів, що забезпечують контроль та нагляд за здійсненням фітосанітарних та санітарних заходів полягає у недопущенні впливу різноманітних деструктивних чинників та факторів не лише на окремі культури сільського господарства, а й на тваринництво, рибний промисел тощо (охоплюють всі сфери агропромисловості як цілісного комплексу). Відповідно цей механізм забезпечує державний нагляд і контроль за правами і свободами людини і громадянина у найширшому розумінні цього поняття, оскільки, таким чином, може бути забезпечено не лише право на проживання у безпечному середовищі, а й право на життя.

6. Обґрунтовується, що принципи і засади державної регуляторної політики безпосередньо спрямовують та формують правову архітектуру адміністративних процедур регуляторної політики в агропромисловому комплексі, що регулюється іншими нормами і положеннями законодавства України та чітко регламентує основні процеси і процедури в цій сфері. Водночас необхідно зазначити, що адміністративні процедури в державній регуляторній політиці є тим інструментом менеджменту у структурі агропромислового комплексу України, що забезпечує планування такої діяльності на основі конкретних потреб держави у тій чи іншій сфері, а також врахування попередньо допущених помилок і прогалин, що кратно

позитивно підвищує ефективність діяльності того чи іншого сегменту агропромислового комплексу України.

7. Зміст і сутність адміністративних процедур у системі сільськогосподарського дорадництва перш за все формується з урахуванням дозвільних, контрольних і аналітичних методів, що уможливають реалізацію державної агропромислової політики загалом. Так у контексті функціонування сільськогосподарського дорадництва адміністративні процедури розглядаються як урегульована відповідними суб'єктами органів державної влади інформаційно-роз'яснювальна діяльність у сфері сільського господарства, що виноситься на рівень державної політики, проте за своїм змістом і сутністю не підлягає жорсткому державному регулюванню, хоч і фінансується, переважно, за кошти державного бюджету України.

Контекст адміністративних процедур сільськогосподарського дорадництва полягає в можливості здійснення контрольних-аналітичних функцій, що пов'язані з загальними та ситуативними тенденціями у сфері сільського господарства, що перш за все потребують ефективного реагування та, в тому числі, внесення змін до законодавства України та підзаконних нормативно-правових актів.

8. Доведено, що важливість організації та ефективного функціонування фермерства та кооперації, як форми колективної співорганізації, набуває державного значення у зв'язку зі своєю масштабністю та потребує чіткого адміністративно-правового регулювання й зрозумілого та точного відмежування меж компетенції всіх відповідних суб'єктів, зокрема й через земельну реформу в Україні, що була започаткована напередодні війни та полягає в особливому режимі функціонування земель сільськогосподарського призначення, що, в свою чергу, потребувало внесення додаткових змін до інших норм і положень законодавства України.

Кооперація як явище, що існує в аграрній країні не може перебувати поза межами державно-правового регулювання, зміст і сутність якого втілюється в нормах адміністративного законодавства та призначенням якого є чіткий розподіл обов'язків і компетенцій між відповідними суб'єктами, оскільки неточності та дисбаланс в цьому виді партнерства несе загрозу для всього агропромислового комплексу та національної й державної безпеки.

9. Аналіз державно-правових гарантій підтримки агропромислового комплексу України засвідчив, що вони є фактично є тими засадами, що містяться в законодавстві України, котрі забезпечують не лише стабільне функціонування всього агропромислового комплексу, а й належне та злагоджене взаємоіснування всіх його сегментів.

Зазначається, що державно-правове гарантування в сфері агропромисловості в умовах сучасної ринкової економіки, триваючої збройної агресії росії проти України, а також широкомасштабних заходів із відбиття зазначеної агресії, полягає в наданні та забезпеченні функціонування широких програм грантової підтримки, що дозволяють підприємствам установам і організаціям із агропромислової сфери безперешкодно та безпечно функціонувати на благо економіки України.

10. Аналіз способів удосконалення адміністративно-правового регулювання організації діяльності агропромислового комплексу України дозволив виокремити декілька напрямів такої діяльності, що на думку автора дозволять оптимізувати всі відповідні сфери агропромисловості та уможливлять здійснення ефективного державного регулювання цього сегменту правовідносин з урахуванням сучасних безпекових викликів. Перший напрям пов'язується із забезпеченням ефективного землекористування на основі завершення земельної реформи, оскільки земельний фонд України є найважливішим її багатством та серйозним економічним ресурсом, неунормованість у сфері поводження з яким може докорінно негативно вплинути на систему економіки України.

Другий напрям полягає в удосконаленні системи державної підтримки сільськогосподарського виробництва та залучення фінансування у галузь, що також виступає чи не найголовнішим напрямом. В умовах критичного дефіциту державного бюджету України, а також триваючої взаємоінтеграції агропромислового комплексу України та країн європейського простору, у межах вступу України до Європейського Союзу, питання залучення фінансування у агропромислову сферу набуває нової актуальності та можливостей. Водночас питання пов'язане із регулюванням фінансування сфери агропромисловості, а також окремих процедур і механізмів державної підтримки зазначеної сфери має бути належним чином унормоване, зокрема на рівні державних стратегій та концепцій.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Собко М.О. Поняття та значення агропромислового комплексу України як об'єкта адміністративно-правового регулювання. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 5. С. 204–208.

2. Собко М.О. Напрями організації та функціонування агропромислового комплексу в контексті забезпечення національної безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 6. С. 150–154.

3. Собко М.О. Правові аспекти функціонування агропромислового комплексу України в умовах євроінтеграційних процесів. *KELM*. 2023. № 7(59). С. 273–276 (Республіка Польща).

4. Собко М.О. Нормативно-правовий масив регулювання організації та функціонування агропромислового комплексу України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 1. С. 76–79.

5. Собко М.О. Особливості адміністративно-правового регулювання організації фермерства та кооперації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 448–450. URL: http://lsej.org.ua/1_2024/106.pdf

6. Собко М.О. Державно-правові гарантії підтримки агропромислового комплексу України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 3. С. 124–127.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Собко М.О. Особливості адміністративно-правового регулювання агропромислового комплексу як способи забезпечення Національної безпеки. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 19–20 жовт. 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 21–23.

8. Собко М.О. Нормативно-правове забезпечення в сфері діяльності агропромислового комплексу України. *Правові проблеми сучасності та наукові підходи до їх вирішення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 25–26 січ. 2023 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 39–41.

9. Собко М.О. Агропромисловий комплекс України: до питання сутності адміністративно-правового регулювання. *Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 15–16 лют. 2023 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 117–120.

10. Собко М.О. Поняття агропромислового комплексу України крізь призму правового регулювання. *Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки в умовах сьогодення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 13–14 берез. 2023 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 31–33.

11. Собко М.О. Забезпечення національної безпеки агропромислового комплексу. *Інноваційні підходи до реформування сучасного законодавства*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 20–21 квіт. 2023 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 44–46.

АНОТАЦІЯ

Собко М.О. Адміністративно-правові засади організації та функціонування агропромислового комплексу України. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2024.

Дисертація є однією з перших в Україні праць, у якій комплексно досліджено адміністративно-правові засади організації та функціонування агропромислового комплексу України. Визначено поняття та значення агропромислового комплексу України як об'єкта адміністративно-правового регулювання. Окреслено напрями організації та функціонування агропромислового комплексу в контексті забезпечення національної безпеки. Розкрито нормативно-правовий масив регулювання організації та функціонування агропромислового комплексу України. Окреслено систему суб'єктів організації та

функціонування агропромислового комплексу України. Розкрито зміст адміністративних процедур здійснення санітарних та фітосанітарних заходів. Схарактеризовано адміністративні процедури регуляторної політики в агропромислового комплексу України. З'ясовано зміст адміністративних процедур в сільськогосподарській дорадчій діяльності. Визначено особливості адміністративно-правового регулювання організації фермерства та кооперації. Розкрито поняття та види державно-правових гарантії підтримки агропромислового комплексу України.

Сформульовано шляхи удосконалення адміністративного законодавства в частині адміністративно-правового інструментарію організації та функціонування агропромислового комплексу України.

Ключові слова: промисловість, адміністративно-правове регулювання, аграрна сфера, адміністративна процедура, сільське господарство, фермерство, кооперація, правове регулювання.

SUMMARY

Sobko M.O. Administrative and Legal Principles of Organization and Functioning of the Agro-Industrial Complex of Ukraine. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis for obtaining a scientific degree of Candidate of Legal Sciences, specialty 12.00.07 – «Administrative Law and Procedure; Financial Law; Information Law». – Scientific Institute of Public Law, Kyiv, 2024.

The dissertation is one of the first works in Ukraine in which the administrative and legal principles of the organization and functioning of the agro-industrial complex of Ukraine are comprehensively researched. The concept and significance of the agro-industrial complex of Ukraine as an object of administrative and legal regulation is defined. The directions of the organization and functioning of the agro-industrial complex in the context of ensuring national security are outlined. The regulatory and legal array regulating the organization and functioning of the agro-industrial complex of Ukraine has been disclosed. The system of subjects of the organization and functioning of the agro-industrial complex of Ukraine is outlined. The contents of the administrative procedures for implementation of sanitary and phytosanitary measures are revealed. The administrative procedures of regulatory policy in the agro-industrial complex of Ukraine are characterized. The content of administrative procedures in agricultural advisory activities has been clarified. The peculiarities of the administrative and legal regulation of the organization of farming and cooperation are determined. The concepts and types of state-legal guarantees of support of the agro-industrial complex of Ukraine are disclosed.

Ways of improving the administrative legislation in the part of the administrative-legal toolkit of the organization and functioning of the agro-industrial complex of Ukraine have been formulated.

Keywords: industry, administrative and legal regulation, agrarian sphere, administrative procedure, agriculture, farming, cooperation, legal regulation.